

Omprövning av beslut om utökning av Jätturns naturreservat i Smedjebackens kommun

Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken att utöka Jätturns naturreservat med det område som framgår på bifogad karta, bilaga 2.

Utökningen är på ca 10 ha och består av lövdominerad blandskog. I och med utökningen kommer reservatets totala areal att innefatta 61 ha. Reservatets namn ska vara Jätturn. Reservatet har den avgränsning som framgår av bifogad karta bilaga 2. Reservatets slutliga gränser utmärks i fält.

Genom Länsstyrelsens beslut från 2011-08-03 upphörde det gamla beslutet om Jätturns naturreservat från 1986-10-22 (dnr: 11-1211-3061-83) att gälla och ersattes av det nya reservatsbeslutet från 2011-08-03.

Detta beslut från 2011-10-10 ersätter det tidigare beslutet om utökning av Jätturns naturreservat från 2011-08-03 (dnr: 511-4450-03), med stöd av 27 § Förvaltningslagen (1986:223). Beslutet från 2011-08-03 har ändrats med avseende på underhåll av den befintliga vägen i reservatet.

Länsstyrelsen fastställer samtidigt skötselplanen, enligt bilaga 4, med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Naturvårdsförvaltare ska vara Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Uppgifter om naturreservatet

Namn	Jätturn
Kommun	Smedjebacken
Län	Dalarna
Natura 2000-beteckning	SE0620144
Församling/socken	Norrbärke
Naturgeografisk region	Vågig bergkullterräng
Fastigheter	Skisshyttan 1:65 Skisshyttan 1:27 Gubbo 1:29
Areal	Total areal: 61 ha Landareal: 56 ha Produktiv skogsmark: 52 ha

Syfte med naturreservatet**Bevara biologisk mångfald**

Syftet med Jätturns naturreservat är att bevara den lövrika blandskogen, granskogen, de artrika kalkstensklipporna med specialiserade växtsamhällen samt den artrika slätterängen.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Syftet är även att skydda de geologiskt intressanta formationerna dvs klipporna av kristallin kalksten och den däri befintliga grottan. Dessutom är syftet att skydda den kulturpräglade slätterängen på Jätturnvallen från sådan påverkan att de specialiserade växtsamhällena kan ta skada samt att bevara och synliggöra kulturlämningar i form av rester av bosättningar vid Lilla Bråfallet.

Tillgodose behov av områden för friluftsliv

Besökande ska finna information om områdets särdrag samt ges möjlighet att utforska Jätturns naturreservat via befintliga stigar och leder.

Syftet ska nås genom:**Föreskrifter för området**

- Skogen undantas från skogsbruksåtgärder och annan verksamhet som kan förändra eller skada de livsmiljöer och populationer av arter som är karaktäristiska för naturskog.
- Förekomst och etablering av organismer som är knutna till grova lövträd och som saknas eller missgynnas i normalt brukad skog ska gynnas och säkerställas
- Grottbildning och andra geologiska särdrag skyddas från exploatering och förslitning

Skötselåtgärder i enlighet med skötselplan

- Skogen ska skötas i enlighet med fastställd skötselplan för att tillgodose de värden som området innehar. Områdets naturskogskvalitéer bibehålls och förstärks genom fortsatt fri utveckling. Lövskogsmiljöerna bibehålls genom försiktigt undanhållande av gran.
- Slätterängen hävdas årligen och brynen sköts med återkommande beskärningar och gallringar
- Anordningar för friluftslivets tillgänglighet samt kanalisering av besökare förstärks och utvecklas.
- Besökande ska informeras om områdets naturvärden, kulturspår samt geologiska särdrag genom informationstavlor.

Skäl för beslutet

Prioriterade bevarandevärden

Området är botaniskt intressant främst genom det kalkberoende florainslaget och den synnerligen produktiva grandominerade skogsmarken med inslag av ädla lövträd. Det är zoologiskt intressant som biotop för utrotningshotade djurarter och som utpostlokal för sällsynta insekter. Området utgör i ett längre perspektiv en viktig länk för de till naturskogen knutna arternas spridningsmöjligheter.

Jätturn är ett välbesökt exkursionsmål. Den fascinerande landskapsbilden med skogssjön nedskuren mellan berg- och skogsbranter, de porlande bäckarna och grottan ger besökaren naturupplevelser långt utöver de vanliga. Även från historisk synpunkt har grottan visst intresse, då den har ett sedan lång tid tillbaka dokumenterat sevärdhetsvärde. Området nås av vandrare från vandringsleder samt skogsbilvägar från flera håll.

Från geologisk synpunkt kan konstateras att grottan utgör en av de få renodlade karstfenomenen i länet och har därmed ett stort vetenskapligt värde. Karstfenomen i denna storleksordning är ovanliga i synnerhet när kalkutlösningen skett i mineraliserad kalksten.

Natura 2000

Jätturn med den omfattning reservatet har från 1986 omfattas av EU:s nätverk N2000. Det främsta syftet för området är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för samtliga naturtyper och arter som legat till grund för utpekandet av området till nätverket Natura 2000.

Miljömål

Bildandet av Jätturns naturreservat bidrar till att uppfylla de av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålen Levande skogar och Ett rikt växt- och djurliv.

Motiv för utökning av naturreservatet

Skyddsform

De inventeringar som Länsstyrelsen utfört visar att det finns stora naturvärden i direkt anslutning till den gamla naturreservatsgränsen. Dessa naturvärden är kopplade till skog som inte påverkats av sentida skogsbruk. För att bibehålla och förstärka dessa värden måste ett omfattande och långsiktigt skydd från skogsbruk garanteras. Länsstyrelsen bedömer att detta bäst sker genom att det tidigare naturreservatet utvidgas. Det befintliga naturreservatet innehåller förutom skog även ängsmarker samt områden med kulturlämningar som tidigare hotats framför allt av bristande skötsel. Årliga skötselåtgärder i form av slåtter av ängen samt undanhållande av träd invid husgrunder mm är nödvändigt. Ett fortsatt långsiktigt skydd i form av naturreservat ger förutsättningar för fortsatt hävd genom statens försorg.

Beslutet följer de riktlinjer som gäller för länsstyrelsens prioritering av områdesskydd.

Enligt 7 kap 7 § miljöbalken får länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslut som den har meddelat enligt 4-6 §§, om det finns synnerliga skäl.

Det tidigare reservatsbeslutet ersätts av ett nytt beslut om naturreservat vid den tidpunkt då det nya beslutet vinner laga kraft. Syftet med det nya reservatsbeslutet är detsamma som i det tidigare reservatsbeslutet. Med hänsyn till detta och då föreskrifterna i det nya reservatsbeslutet innebär minst lika starkt skydd för biologisk mångfald, naturmiljö och friluftsentressen som föreskrifterna i det tidigare beslutet anser Länsstyrelsen att det föreligger synnerliga skäl för att upphäva det tidigare reservatsbeslutet.

Avvägning mellan allmänna och enskilda intressen

Med hänsyn till området värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat.

Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Beslutet är förenligt med hushållningsbestämmelserna för mark och vattenområden enligt 3 kap. miljöbalken.

Planeringsbakgrund

Jättarn med den omfattning reservatet har från 1986 omfattas av EU:s nätverk N2000.

Jättarn är utpekad i länets naturvårdsprogram för sina botaniska värden, det rörliga friluftslivet, geologin, landskapsbilden samt zoologiska värden.

Reservatsföreskrifter

För att säkerställa syftet med reservatet förordnar Länsstyrelsen att nedan angivna föreskrifter ska gälla. Föreskrifterna gäller utöver vad som gäller enligt lag eller annan författning.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för de åtgärder som behövs för att nå syftet med reservatet och som anges i beslut och skötselplanen. Detsamma gäller för uppföljning av bevarandemål och skötsel. Vidare ska föreskrifterna heller inte utgöra hinder för normalt underhåll av den väg som syns på beslutskartan, bilaga 2.

A Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden.

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. gräva, schakta, dika, dämna, anordna upplag eller på annat sätt skada/påverka mark och vatten,
2. anlägga mark- eller luftledning och uppföra byggnad, mast eller annan anläggning,
3. använda/sprida gödsel, aska eller bekämpningsmedel,
4. framföra motordrivet fordon i terrängen med följande undantag:
  - Transportera ut älg, björn, större hjortvilt eller vildsvin med fordon som inte ger skador på mark eller vegetation
  - För tjänstemän i sjukvårds-, polis- eller räddningsärendet. Insatsen ska omgående anmälas till länsstyrelsen
5. avverka skog, utföra skogsvårdande åtgärd samt upparbeta eller ta bort döda träd och vindfällor,
6. uppföra permanenta jaktpass samt röja för sikt- eller skjutgator. Jaktgränser, stigar till jaktpass e. dyl. får ej markeras permanent,
7. bedriva jakt med fälla eller snara med undantag för minkfällor,
8. bedriva pyrschjakt,
9. fiska
10. köra motorbåt

Utan länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att:

11. sprida kalk i vatten eller på land.

B Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken om förpliktelser för ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheter att tåla visst intrång.

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet:

1. utmärkning av reservatet och uppsättning av informationstavlor,
2. undersökningar av markslag, landskapselement, växt och djursamhällen samt arter
3. övriga åtgärder som kan föranledas av skötselplanen för att tillgodose ändamålet med reservatet, tex underhåll av vandringsleder med till den hörande broar och spänger, röjningar vid kulturlämningar, röjning, ringbarkning och huggning av gran för att gynna löv, slätter och röjningar av öppen mark, samt iordningställande av tillfart till ängen.

C. Föreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom reservatet samt om ordningen i övrigt inom reservatet.

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. skada växande eller döda träd och buskar, gräva upp växter, plocka mossor, lavar och vedlevande svampar,
2. framföra motordrivet fordon i terrängen,
3. göra åverkan, till exempel genom att göra inskrifter på klippväggarna innanför eller utanför grottan,
4. göra upp eld med undantag för eldning i kolarkojan och på eldpallen invid kolarkojan.

Utan länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att:

5. genomföra eller bedriva tävlingar, lägerverksamhet och andra större eller återkommande organiserade arrangemang.

Motiv till föreskrifter, undantag mm

Under **punkterna A1-A3 samt A8** förbjuds sådana aktiviteter som kan störa den naturliga utvecklingen hos vegetationstyper och naturskogens växter och djur. Förbud mot motorfordon enligt **punkt A4** omfattar inte uttransport av vilt med fordon som inte ger mark- eller vegetationsskador. Tillfällig dispens för virkestransport kan enbart lämnas om det kan ske utan att områdets naturvärden påverkas negativt. **Punkt A5** förbjuder alla former av avverkningar och skogsskötselåtgärder, förutom de som beskrivs i skötselplan, vilket är en förutsättning för att områdets värden ska bibehållas. Denna föreskrift innebär att bestämmelserna i skogsvårdslagen och Skogsstyrelsens föreskrifter om bekämpning av skadeinsekter och tillvaratagande av skadad skog ej ska gälla inom naturreservatet. Uppkommer insektsskador på skog i anslutning till naturreservatet som följd av att åtgärder för insektsbekämpning inte vidtagits inom reservatet ska frågan om ersättning bedömas enligt skadeståndsrättsliga regler. **Punkt A6** reglerar hur jakten bedrivs. Markerade jaktpass liksom jaktfällor bedöms som störande inslag som inte hör hemma i reservat. **Punkt A7** motiveras med att mink inte är en för Sverige naturligt förekommande art. Fisket är förbjudet enligt punkt 9 med hänvisning till sjön Jätturns unika fiskbestånd med i princip endast smågädda. **Punkterna A8- A10** kvarstår från det ursprungliga beslutet. Pyrschjakt eller smygjakt som är ett annat namn för samma sak utövas genom att jägaren smyger sig fram till bytet. Naturreservatet är välbesökt och Länsstyrelsen bedömde i det ursprungliga beslutet att sådan jakt inte är förenlig med de friluftsvärden som finns i området. Fiskeförbudet har inte motiverats i de förra besluten. Motorbåtstrafik är inte tillåten eftersom sjön är liten och motorbåt skulle störa upplevelsen av tystnad och orördhet. Länsstyrelsen bedömer att det inte finns synnerliga skäl att upphäva punkterna A8-A10.

Punkterna B1 – B3 medger att vissa åtgärder får vidtas i reservatet. Länsstyrelsen bedömer att nyttan med dessa åtgärder är avsevärd. Information om reservatet är högst angeläget för att tillmötesgå det rörliga friluftslivet. Forskning och uppföljning ingår som en naturlig del i reservat av denna karaktär.

Punkterna C1-C3 inskränker allmänhetens nyttjande av området. Här förbjuds sådan fysisk påverkan på mark och naturmiljö som uppenbart skulle påverka den biologiska mångfalden eller upplevelsevärdena negativt. Detta utgör inget hinder för att plocka bär och matsvamp. Motivet till punkt C4, förbudet mot eldning, grundar sig dels på områdets geologiska/biologiska värden som skulle kunna påverkas negativt, dels det relativt sett stora besöksstryck för området som motiverar fasta eldningsplatser. C5 syftar till att kanalisera eventuella större aktiviteter på sådant sätt att faran för skada på de biologiska/geologiska värdena undviks.

Ärendets handläggning

Under 1950-talet ansökte Ludvikabygdens fornminnes- och hembygdsförening om fridlysning av sjön Jätturn jämte en strandzon samt kalkberget med grottan. Den 10 juli 1961 fridlystes detta område. Det kom att omfatta en total areal av ca 13 ha.

1980 utfördes en inventering av Jätturn med angränsande område. Under hösten 1982 avgränsades det aktuella utvidgningsområdet. Smedjebackens kommun kunde genom aktivt bidrag från markägaren StarboBruk AB samt genom markbyte och statligt stöd förvärva det aktuella reservatsområdet som sammanlagt nu upptog en areal av ca 52 ha.

Nya ställningstaganden till hur områdets naturvärden på bästa sätt bevaras för framtiden föranledde framställan 2003 om skydd för ytterligare ca 10 ha skog i anslutning till det befintliga reservatet. För den aktuella utvidgningen blev det sista av två avtal undertecknat våren 2005. I reservatsprocessen har förslag runt skydd och skötsel av kulturmiljövärdena underhand samråtts med kommunen liksom med ideella intressen.

Smedjebackens kommun har i sitt samrådssvar tillstyrkt förslaget i sin helhet.

Starbo Bruk AB har inkommit med yttrande och bl.a. annat anfört att föreskrifterna ska ändras så att de medger virkestransporter genom naturreservatet samt att den öppna platsen vid ”gamla stallet” ska kunna användas som tillfälligt virkesupplag. Enligt det avtal som undertecknades om inträngsersättning mellan naturvårdsverket och Starbo Bruk AB 2004 framgår att sådan terrängkörning kommer att förbjudas inom det blivande naturreservatet. Det framgår även att det blir förbjudet att anordna upplag. Länsstyrelsen bedömer att virkestransporter eller virkesupplag inte kan tillåtas generellt. Virkestransporter kräver oftast avverkning av träd för framkomligheten. Avverkning är inte tillåten eftersom skogens träd är en förutsättning för att områdets värden ska bibehållas. Virkestransporter kan tillåtas om det kan ske utan att områdets naturvärden påverkas på ett negativt sätt,

men det måste prövas vid varje enskilt fall. Markägaren får då söka dispens från föreskrifterna.

Det finns fasta fornlämningar med ett fornlämningsområde längs vägen vid gamla stallet. Virkesupplag vid denna är inte tillåtet eftersom det kan skada lämningen. 2004 tecknades avtal om intrångsersättning för det intrång som föreskrifterna kan komma att innebära för sakägare.

Fiskeriverket har anfört att fiske bör tillåtas i området eftersom det inte finns någon värdefull fiskfauna som ska bevaras. Länsstyrelsen bedömer att det inte utgör ett synnerligt skäl för att upphäva föreskriften.

SGU har lämnat ytterligare uppgifter om geologin i området som har inarbetats i skötselplanens beskrivning av området.

Upplysningar

Andra föreskrifter som gäller för området

Området är till största delen utpekad som Natura 2000-område enligt 7 kap 27 § miljöbalken, se bilaga 3.

Dispens från föreskrifter mm

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 7 § miljöbalken medge dispens från meddelade föreskrifter för naturreservatet.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras enligt vad som anges i 27 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Beslutet delges också berörda sakägare.

Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft omedelbart, även om beslutet överklagas.

Överklagan

Beslutet kan överklagas till Regeringen, Miljödepartementet, se bilaga 5 (formulär 6), vad gäller frågan om vägunderhåll.

Beslutande

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Maria Norrfalk.

I den slutliga handläggningen deltog även lantbruksenhetens chef Hans Lillpers, jurist Gunilla Garbergs, planarkitekt Inger Friman, kulturmiljöhandläggare Anders Gottberg, naturvårdsdirektör Stig-Åke Svenson och naturvårdshandläggare Kajsa Andersson, den sistnämnde föredragande.

Maria Norrfalk
Landshövding

Kajsa Andersson
Naturvårdshandläggare

Bilagor:

Bilaga 1	Översiktskarta
Bilaga 2	Beslutskarta
Bilaga 3	Karta över Natura 2000 området
Bilaga 4	Skötselplan
Bilaga 5	Överklagningsformulär (markägare och sakägare)

Sändlista:

Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm
Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm
Fiskeriverket, Box 423, 401 26 Göteborg
Sveriges Geologiska Undersökning, Box 670, 751 28 UPPSALA
Smedjebackens kommun, 777 81 Smedjebacken
Lantmäterimyndigheten, 801 82 Gävle
Starbo Bruk AB, Krontorp Gård, 681 91 KRISTINEHAMN
Sjöudden AB, Box 401, 793 13 INSJÖN